

Ρενέ Ντεκάρτ (Καρτέσιος)

Λόγος περί της Μεθόδου (1637)

Από μετάφραση Χ. Χρηστίδη,
εκδ. Παπαζήσης (1976)
Αναδημοσίευση από «student.cc.uoc.gr»

(αποσπάσματα)

1.— Η ορθοφροσύνη [ο Λόγος] είναι στον κόσμο το πράγμα το καλύτερα μοιρασμένο, γιατί ο καθένας βρίσκει πως είναι τόσο καλά εφοδιασμένος με ορθοφροσύνη, ώστε ακόμα και όσοι ικανοποιούνται δυσκολότατα σε κάθε άλλο πράγμα, δεν έχουν συνήθεια να ποθούν περισσότερη απ' όση έχουν. [...]

Τούτο μαρτυρεί πως η ικανότητα να κρίνει κανένας καλά και να ξεχωρίζει την αλήθεια από το ψέμα, που είναι ακριβώς ό,τι ονομάζεται ορθοφροσύνη ή Λόγος, είναι φυσικά ίση σε όλους τους ανθρώπους. Κι έτσι η ποικιλία των γνωμών μας δεν προέρχεται από το ότι άλλοι είναι περισσότερο και άλλοι λιγότερο λογικοί, παρά μονάχα από το ότι οδηγούμε τις σκέψεις μας από δρόμους διαφορετικούς και δεν προσέχουμε όλοι τα ίδια πράγματα. Γιατί, δεν αρκεί να έχει κανένας καλό νου, το κυριότερο είναι να τον χρησιμοποιεί καλά.

[...] 2.- Όσο για μένα, ποτέ μου δε φαντάστηκα πως το πνεύμα μου ήταν σε τίποτα τελειότερο από το πνεύμα των πολλών: συχνά μάλιστα πόθησα να είχα σκέψη εξίσου γοργή ή τη φαντασία εξίσου σαφή και διακριτή ή τη μνήμη εξίσου πλατιά ή εξίσου παρούσα, όσο μερικοί άλλοι.

[...] 3.- Δεν θα φοβηθώ όμως να πω ότι πιστεύω πως είχα μεγάλη τύχη να βρεθώ, ήδη από τα νιάτα μου, σε κάποιους δρόμους που με οδήγησαν σε απόψεις και κανόνες, από τους οποίους σχημάτισα μια μέθοδο, που μ' αυτήν έχω, μου φαίνεται, το μέσο να αυξήσω βαθμιαία τη μάθηση μου και να την υψώσω σιγά σιγά ως το υπέρτατο σημείο, όπου η μετριότητα του πνεύματος μου και η συντομία της ζωής μου θα της επιτρέψουν να φτάσει.

[...] 4.- Ωστόσο, μπορεί και να γελιέμαι, κι ίσως να μην είναι παρά λίγος χαλκός και γυαλί αυτό που παίρνω για χρυσάφι και διαμάντια. Ξέρω πόσο έχουμε την τάση να γελιόμαστε σε ο, τι μας αφορά, και πόσο επίσης πρέπει να μας είναι ύποπτες των φίλων μας οι κρίσεις, όταν μας είναι ευνοϊκές. Με μεγάλη μου όμως ευχαρίστηση θα δείξω, σ' αυτόν εδώ το λόγο, ποιους δρόμους ακολούθησα, και θα αναπαραστήσω μέσα σ' αυτόν τη ζωή μου σαν σε ζωγραφικό πίνακα, για να μπορέσει να την κρίνει ο καθένας.

[...] 6.- Έχω τραφεί με τα γράμματα από παιδί, και επειδή με έπειθαν πως χάρη σ' αυτά μπορεί κανένας να αποκτήσει καθαρή και βέβαιη γνώση για το καθετί που είναι χρήσιμο στη ζωή, είχα υπέρτατο πόθο να τα μάθω. Μόλις όμως συμπλήρωσα όλον αυτό τον κύκλο των σπουδών, που στο τέλος τους είναι συνήθεια να γίνεται κανένας δεχτός στη σειρά των σοφών, άλλαξα ολότελα γνώμη. Γιατί βρισκόμουν μπερδεμένος με τόσες αμφιβολίες και τόσες πλάνες, που μου φαινόταν πως, προσπαθώντας να μορφωθώ, δεν είχα κερδίσει τίποτα άλλο, εκτός που είχα ανακαλύψει ολοένα περισσότερο την αμάθεια μου. Κι ωστόσο, ήμουν σε μίαν από τις πιο ξακουστές σχολές της Ευρώπης, και πίστευα πως, αν υπήρχαν άνθρωποι σοφοί κάπου στον κόσμο, σε κείνη τη σχολή έπρεπε να βρίσκονται. Είχα μάθει όλα όσα οι άλλοι μάθαιναν εκεί. Και μάλιστα, μη βρίσκοντας αρκετές τις επιστήμες που μας δίδασκαν, είχα διατρέξει όλα τα βιβλία, όσα έτυχε να μου πέσουν στα χέρια, και πραγματεύονταν τις επιστήμες που θεωρούνται περιεργότατες και σπανιότατες. Εκτός αυτό, γνώριζα και τις κρίσεις των άλλων για μένα, και δεν έβλεπα να με θεωρούν κατώτερο από τους συμμαθητές μου, αν και υπήρχαν ήδη μεταξύ τους μερικοί, που τους προόριζαν να διαδεχτούν τους δασκάλους μας.

[...] 7.- Ωστόσο, δεν έπαυα να εκτιμώ τις ασκήσεις, με τις οποίες καταγίνονται τα σχολεία. Το ήξερα πως οι γλώσσες που μαθαίνει κανείς εκεί είναι αναγκαίες για την κατανόηση των αρχαίων βιβλίων, πως η νοστιμάδα των μύθων ξυπνά το πνεύμα· πως οι αξιομνημόνευτες πράξεις της Ιστορίας το ανυψώνουν και πως, όταν διαβάζονται με περίσκεψη, βοηθούν να μορφωθεί η κρίση· πως η ανάγνωση όλων των καλών βιβλίων είναι σαν μια συνομιλία με τους πιο καλλιεργημένους ανθρώπους των περασμένων αιώνων και μάλιστα μια συνομιλία μελετημένη, όπου μας φανερώνουν μονάχα τις καλύτερες από τις σκέψεις τους· πως η ρητορική έχει δυνάμεις και ομορφιές ασύγκριτες· πως η ποίηση έχει αβρότητες και γλύκες πολύ γοητευτικές· πως τα μαθηματικά έχουν επινοήσεις λεπτότατες, και μπορούν να χρησιμέψουν πολύ, τόσο για να ικανοποιήσουν τους περίεργους, όσο και για να διευκολύνουν όλες τις τέχνες και να λιγοστέψουν την εργασία των ανθρώπων· πως τα συγγράμματα που πραγματεύονται τα ήθη περιέχουν πολλά χρήσιμα διδάγματα και πολλές προτροπές προς την αρετή, που είναι πολύ χρήσιμες· πως η θεολογία διδάσκει να κερδίζουμε τον παράδεισο· πως η φιλοσοφία δίνει το μέσο να μιλούμε με αληθοφάνεια για όλα και να κάνουμε να μας θαυμάζουν οι λιγότερο σοφοί· πως η Νομική, η Ιατρική κι οι άλλες επιστήμες φέρνουν τιμές και πλούτη σε όσους τις καλλιεργούν. Και τέλος, πως είναι καλό να τις έχει κανένας εξετάσει όλες, ακόμα και τις δεισιδαιμονικότερες και τις πιο ψεύτικες, για να γνωρίσει τη σωστή αξία τους και να αποφεύγει να απατηθεί από αυτές.

8.- Πίστευα όμως πως αρκετό καιρό είχα ήδη διαθέσει για τις γλώσσες, καθώς επίσης και για την ανάγνωση των αρχαίων συγγραμμάτων, και για τις ιστορίες τους και για τους μύθους τους. Γιατί, το να συναναστρέφεται κανένας ανθρώπους των περασμένων αιώνων είναι περίπου το ίδιο σαν να ταξιδεύει. Είναι καλό να ξέρουμε κάτι για τα ήθη διάφορων λαών, για να κρίνουμε σωστότερα τα δικά μας και να μη νομίζουμε πως ο,τι είναι αντίθετο με τους δικούς μας τρόπους είναι γελοίο και παράλογο, καθώς πιστεύουν συνήθως όσοι δεν έχουν δει τίποτα. Όταν όμως διαθέτει κανένας πάρα πολύ καιρό σε ταξίδια, καταντά στο τέλος ξένος στον τόπο του· κι όταν είναι πάρα πολύ περίεργος για όσα εφαρμόζονταν στους

περασμένους αιώνες, απομένει συνήθως πολύ αμαθής για κείνα που εφαρμόζονται στον αιώνα που ζει.

[...]10.- Μου άρεσαν προπάντων τα μαθηματικά, εξαιτίας της ασφάλειας και της προφάνειας των συλλογισμών τους, δεν διέκρινα όμως ακόμα καθόλου την αληθινή χρήση τους· και νομίζοντας πως χρησίμευαν μονάχα στις μηχανικές τέχνες, απορούσα πώς, ενώ τα θεμέλια τους ήταν τόσο σταθερά και τόσο στέρεα, δεν είχε χτιστεί πάνω τους τίποτα ψηλότερο.

[...] 11.- Σεβόμουν τη θεολογία μας, και ποθούσα, όσο κανένας, να κερδίσω τον παράδεισο. Έχοντας όμως μάθει [...] πως οι «εξ αποκαλύψεως» αλήθειες που οδηγούν στον ουρανό ξεπερνούν τη διάνοια μας, δεν είχα την τόλμη να τις υποβάλω στους αδύνατους συλλογισμούς μου, και πίστευα πως, για να επιχειρήσει κανένας να τις εξετάσει, και να το κατορθώσει, χρειαζόταν κάποια εξαιρετική βοήθεια από τον ουρανό, και να είναι κάτι περισσότερο από άνθρωπος.

[...]12.- Δεν θα πω τίποτα για τη φιλοσοφία, εκτός μόνο πως, βλέποντας ότι την καλλιέργησαν τα εξοχότερα πνεύματα που έζησαν από πολλούς αιώνες, και πως δεν υπάρχει ωστόσο ακόμα τίποτα ασυζήτητο και επομένως αναμφίβολο, δεν είχα τόση οίηση ώστε να ελπίζω πως θα συναντούσα εγώ κάτι καλύτερο από τους άλλους. Κι αναμετρώντας πόσες διαφορετικές γνώμες μπορούν να υπάρξουν πάνω στο ίδιο θέμα, που τις υποστηρίζουν άνθρωποι σοφοί, ενώ είναι αδύνατο να υπάρχει ποτέ παραπάνω από μια που να είναι σωστή, θεωρούσα σχεδόν ψεύτικο το καθετί έμοιαζε μονάχα αληθινό.

13.- Κατόπι, για τις άλλες επιστήμες, μια και δανείζονται τις αρχές τους από τη φιλοσοφία, έκρινα πως δεν ήταν δυνατό να έχει κανένας χτίσει τίποτα γερό πάνω σε θεμέλια τόσο λίγο σταθερά. Κι ούτε η τιμή ούτε το κέρδος που υπόσχονται δεν ήταν αρκετά να με παρακινήσουν να τις μάθω. [...]

14.- Για τούτο, μόλις η ηλικία μου επέτρεψε να χειραφετηθώ από τους παιδαγωγούς μου, παράτησα ολότελα τη σπουδή των γραμμάτων. Και παίρνοντας την απόφαση να μην αναζητήσω πια άλλη επιστήμη εκτός από εκείνη που μπορούσε να βρεθεί μέσα μου ή και μέσα στο μεγάλο βιβλίο του κόσμου χρησιμοποίησα τα υπόλοιπα νιάτα μου ταξιδεύοντας, βλέποντας

αυλές και στρατούς, να συναναστρέφομαι ανθρώπους με διαφορετική ιδιοσυγκρασία και κατάσταση, ν' αποχτώ διάφορες εμπειρίες, να δοκιμάζω τον εαυτό μου στις διάφορες συναντήσεις που η τύχη έφερνε εμπρός μου, και παντού να κάνω τέτοιους στοχασμούς πάνω στα πράγματα που μου παρουσιάζονταν, ώστε να μπορώ κάτι να ωφεληθώ από αυτά. Γιατί, μου φαινόταν πως θα μπορούσα να συναντήσω πολύ περισσότερη αλήθεια στους συλλογισμούς που ο καθένας κάνει σχετικά με τις σημαντικές για αυτόν υποθέσεις —και που τα γεγονότα θα τον τιμωρήσουν αμέσως, αν κρίνει λανθασμένα— παρά στους συλλογισμούς που κάνει ένας άνθρωπος των γραμμάτων μέσα στο σπουδαστήριο του, πάνω σε θεωρητικές σκέψεις, που το μόνο τους αποτέλεσμα είναι ίσως πως, όσο πιο απομακρυσμένες είναι από τον κοινό νου, τόσο περισσότερη ματαιοδοξία θα αποκομίσει, βάζοντας περισσότερο πνεύμα και τέχνη για να τις κάνει αληθοφανείς. Και είχα πάντα υπέρτατο πόθο να μάθω να ξεχωρίζω την αλήθεια από το ψέμα, για να βλέπω καθαρά μέσα στις πράξεις μου και να πορεύομαι με ασφάλεια σε τούτη τη ζωή.

15.- Είναι αλήθεια πως ενόσω περιοριζόμουν να παρατηρώ τα ήθη των άλλων ανθρώπων, δεν εύρισκα τίποτα που να μου δίνει βεβαιότητα, και παρατηρούσα σ' αυτά τόση ποικιλία όση είχα βρει πρωτίτερα στις γνώμες των φιλοσόφων. [...] Αφού όμως διέθεσα μερικά χρόνια μελετώντας το βιβλίο του κόσμου και προσπαθώντας να αποκτήσω κάποια πείρα, έλαβα μια μέρα την απόφαση να μελετήσω και τον εαυτό μου και να χρησιμοποιήσω όλες τις πνευματικές μου δυνάμεις στο να διαλέξω τους δρόμους που έπρεπε να ακολουθήσω.

36.- Δεν ξέρω αν πρέπει να σας μιλήσω για τους πρώτους στοχασμούς που έκανα [...], γιατί είναι τόσο μεταφυσικοί και τόσο ασυνήθιστοι που δεν θα αρέσουν ίσως σε όλο τον κόσμο. Ωστόσο, για να μπορέσει κανένας να κρίνει αν τα θεμέλια που πήρα είναι αρκετά σταθερά, είμαι κατά κάποιο τρόπο αναγκασμένος να μιλήσω για αυτούς. Είχα από πολύ καιρό παρατηρήσει πως, για ο,τι αφορά τα ήθη, είναι κάποτε ανάγκη, γνώμες που

κανένας τις ξέρει πολύ αβέβαιες, να τις ακολουθεί το ίδιο σαν να ήταν αναμφίβολες. Επειδή όμως επιθυμούσα να καταγίνω αποκλειστικά με την αναζήτηση της αλήθειας, σκέφτηκα πως έπρεπε να κάνω εντελώς το αντίθετο και να απορρίψω, σαν να ήταν εντελώς ψεύτικο, οτιδήποτε μπορούσε να μου γεννήσει την παραμικρή αμφιβολία, για να δω αν θα μου απόμεινε ύστερα από αυτό καμιά πεποίθηση εντελώς αναμφίβολη. Έτσι, επειδή οι αισθήσεις μας ξεγελούν κάποτε, θέλησα να υποθέσω πως τίποτα δεν είναι όπως εκείνες μας κάνουν να το φανταζόμαστε. Κι επειδή υπάρχουν άνθρωποι που γελιούνται κάνοντας συλλογισμούς πάνω και στα απλούστερα ακόμα θέματα της γεωμετρίας, και παραλογίζονται, κρίνοντας πως κι εγώ μπορούσα να λαθέψω όσο και οποιοσδήποτε άλλος, απέρριψα σαν ψεύτικους όλους τους συλλογισμούς που θεωρούσα πριν για αποδείξεις. Και τέλος παίρνοντας υπόψη πως όλες οι σκέψεις μας ενόσω είμαστε ξυπνητοί μπορούν να μας έρχονται ολόιδιες κι όταν κοιμόμαστε, χωρίς καμιά τους να είναι τότε αληθινή, αποφάσισα να υποθέσω πως όλα όσα μου είχαν μπει κάποτε στο νου, δεν είναι πιο αληθινά από τις φαντασίες των ονείρων μου. Αμέσως όμως κατόπι πρόσεξα πως, ενώ εγώ ήθελα να σκεφτώ έτσι, ότι όλα ήταν ψεύτικα, έπρεπε αναγκαστικά, εγώ που το σκεφτόμουν, να είμαι κάτι. Και παρατηρώντας πως τούτη η αλήθεια σκέπτομαι άρα υπάρχω (cogito, ergo sum) ήταν τόσο γερή και τόσο βέβαιη ώστε όλες μαζί οι εξωφρενικές υποθέσεις των σκεπτικών φιλοσόφων δεν ήταν ικανές να την κλονίσουν, έκρινα πως μπορούσα χωρίς ενδοιασμούς να την παραδεχτώ σαν την πρώτη αρχή της φιλοσοφίας που αναζητούσα.